

Wmo-voorzieningen in kleinere gemeenten

*Mogelijkheden voor een benchmark
Wmo voor gemeenten met 30.000 tot
60.000 inwoners*

Rob Lammerts
Freek de Meere

Februari 2008

Inhoud

1	Inleiding	5
1.1	Waarom een benchmark Wmo-voorzieningen?	5
1.2	De Wet maatschappelijke ondersteuning	6
1.3	Prestatievelden van de Wmo	7
1.4	Opzet en uitvoering van de studie	13
2	Wmo-voorzieningen in kleinere gemeenten: beschikbaarheid per prestatieveld	17
2.1	Aanwezigheid en bereikbaarheid	17
2.2	Leefbaarheid en sociale samenhang	17
2.3	Preventieve ondersteuning jeugd	19
2.4	Informatie, advies en cliëntondersteuning	21
2.5	Mantelzorg en vrijwilligerswerk	22
2.6	Bevorderen deelname	22
2.7	Individuele voorzieningen	23
2.8	Maatschappelijke opvang, OGGZ en verslavingsbeleid	23
2.9	Conclusies	25
3	Wmo-voorzieningen in kleinere gemeenten: gebruikersaantallen	27
3.1	Doelgroepen en relatief gebruik	27
3.2	Gebruikersaantallen in het sociaal-cultureel werk	28
3.3	Gebruikersaantallen individuele voorzieningen	32
3.4	Conclusies	34
4	Conclusies en aanbevelingen	35
4.1	Wmo-voorzieningen in kleinere gemeenten	35
4.2	Vereisten voor een benchmark Wmo kleinere gemeenten	38
4.3	Kansen voor een benchmark Wmo kleinere gemeenten	43
	Literatuur	45
1	Bijlage: De gegevensverzameling	47
2	Bijlage: Tabellen	49

1 Inleiding

1.1 Waarom een benchmark Wmo-voorzieningen?

Een benchmark is een methode om de prestatie van verschillende systemen, apparaten of organisaties met elkaar te vergelijken. Benchmarking is een manier voor organisaties om van elkaar te leren, verantwoording af te leggen en toezicht te vergemakkelijken. Een benchmark bestaat uit maatgetallen die iets proberen te zeggen over geleverde prestaties. In dit rapport presenteren wij de uitkomsten van een verkenning naar de mogelijkheden om voorzieningen binnen de Wmo te benchmarken. Het gaat om de aanwezigheid en de bereikbaarheid van professionele welzijnsvoorzieningen die op lokaal niveau een functie vervullen in een of meer prestatievelen van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) en daarvoor, al dan niet via aanbesteding, door de gemeente gefinancierd worden. Dit betekent niet dat deze instellingen uitsluitend werken voor die gemeente waar zij hun diensten aanbieden. Sommige instellingen zullen in meer gemeenten actief zijn, soms zijn ze dat in gemeenten die tot een heel andere regio behoren. Dit geldt zeker voor instellingen die via aanbesteding door de gemeente ingehuurd zijn, maar ook voor instellingen die door meer gemeenten in de regio gesubsidieerd worden. Deze situatie komt vaker voor in kleinere gemeenten. Daarin onderscheiden kleinere gemeenten zich vaak van middelgrote en grote gemeenten.

Een ander onderscheid is dat kleinere gemeenten vaak gelegen zijn in plattelandsgebieden en veelal bestaan uit verschillende ruimtelijk van elkaar gescheiden en naar inwonertal gerekend grotere en kleinere woonkernen. Meestal is er sprake van één centrumkern met relatief veel voorzieningen en meerdere kleine kernen met weinig of geen voorzieningen. Deze situatie was voor het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport aanleiding om het Verwey-Jonker Instituut opdracht te verlenen voor een studie

naar de mogelijkheden voor het ontwikkelen van een benchmark voor voorzieningen binnen de Wmo-prestatievelden in kleinere gemeenten. Voordat we verdergaan met de opzet van de studie staan we eerst stil bij de Wmo.

1.2 De Wet maatschappelijke ondersteuning

Op 1 januari 2007 werd de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) van kracht. De Wmo heeft als doel iedereen in staat te stellen om mee te doen aan het maatschappelijke leven (Sijtema, 2006). De uitvoering van de wet is in handen gelegd van gemeenten. Zij zijn ook verantwoordelijk voor de kwaliteit van de uitvoering. Daarvoor hebben gemeenten in de aanloop naar de invoering van de Wmo nieuw beleid ontwikkeld. Dit beleid is vooral van toepassing op mensen die op enigerlei wijze hulp of ondersteuning nodig hebben. Daarbij kan het gaan om het gebruik moeten maken van hulp in de huishouding, een rolstoel of woningaanpassing. Maar ook kan het gaan om ondersteuning van mensen die zich inzetten als mantelzorger of vrijwilliger. Voorts heeft de Wmo een preventief oogmerk, namelijk in het voorkomen van een beroep op zwaardere vormen van zorg- en hulpverlening, bijvoorbeeld door het bieden van opvoedingsondersteuning. Naast deze op individuele burgers gerichte ondersteuning voorziet de Wmo ook in meer collectieve vormen. Het gaat dan om ondersteuning van activiteiten die zich richten op onderlinge verbondenheid en betrokkenheid in wijken en buurten.

Ondersteuning gericht op onderlinge verbondenheid en betrokkenheid, ofwel het versterken van sociale samenhang in wijken en buurten, heeft naast de intrinsieke waarde ervan - het versterken van de leefbaarheid - ook betekenis voor het leggen van meer verantwoordelijkheid bij de burger als het gaat om individuele ondersteuning. De Wmo stelt dat burgers zelf verantwoordelijkheid dragen voor de invulling van hun bestaan en het vervullen van hun wensen en behoeften daarbij. Dit betekent dat mensen zoveel mogelijk voor zichzelf en elkaar zorgen. De mogelijkheden voor zelfzorg moeten vooral gevonden worden in de eigen omgeving van familie en burens. Daarvoor is een sterke sociale samenhang nodig.

Eigen verantwoordelijkheid wil zeggen: het leggen van een verbinding tussen het individuele vermogen tot zelfsturing enerzijds en de ondersteunende kwaliteiten van formele en informele woon-, welzijn- en zorgarrangementen anderzijds (Lammerts & Van Wonderen, 2004). Dit uitgangspunt stelt eisen aan zowel de competenties van burgers als aan de woon- en leefomgeving. Bij het laatste gaat het om hulpbronnen zoals de beschikbaarheid van geschikte woningen, het sociale netwerk, mogelijkheden voor participatie en de nabijheid van voorzieningen (Penninx, 2003). In relatie tot de Wmo volgt hieruit dat een stimulerende en ondersteunende woonomgeving ten minste moet voldoen aan de volgende vereisten:

- uitnodigende en stimulerende mogelijkheden voor ontmoeting, ontspanning en ontplooiing;
- stimulerende en uitdagende vormen van vrijetijds- en dagbesteding;
- toegankelijke vervoersvoorzieningen: vervoer op maat;
- toegang tot het totale pakket aan zorg- en dienstverlening: informatie en advies, thuiszorg, (ondersteuning van) mantelzorg.

In deze opsomming zijn de vereisten op het gebied van wonen, inkomensondersteuning en de (fysieke) omgeving buiten beschouwing gelaten. Maar het spreekt vanzelf dat het bevorderen van de sociale samenhang en leefbaarheid raakt aan andere sectoren als wonen, ruimtelijke ordening, veiligheid en economie.

1.3 Prestatievelden van de Wmo

De voornoemde vereisten voor een stimulerende en ondersteunende omgeving zijn in de Wmo verbonden aan negen prestatievelden. Sommige daarvan behoren al van oudsher tot de gemeentelijke verantwoordelijkheden. Andere zijn in dit verband nieuw. Aan elk van deze prestatievelden is een breed scala van voorzieningen verbonden. Hieronder geven we voor elk prestatieveld een beschrijving en een overzicht van de voorzieningen die in de benchmark betrokken zijn (bron: www.invoeringwmo.nl):

1. *Leefbaarheid en sociale samenhang*. Het eerste prestatieveld 'Leefbaarheid en sociale samenhang' is bij uitstek het prestatieveld dat alle burgers aangaat. Immers, het belang van een leefbare woonomgeving is iets wat iedereen raakt, evenals het belang van sociale samenhang. Daarin heeft ook iedereen zijn eigen verantwoordelijkheid. Het is vanwege zijn diversiteit ook een complex prestatieveld. De diversiteit van het eerste prestatieveld vloeit voort uit de verschillende dimensies van leefbaarheid. Volgens De Leede en Ensink (1993) heeft leefbaarheid betrekking op de volgende dimensies:
- bestaanszekerheid (het hebben van werk en inkomen);
 - woonklimaat (de kwaliteit van de woning en de woonomgeving);
 - sociaal klimaat (de mogelijkheden tot en de kwaliteit van sociale contacten);
 - verzorgingsklimaat (aard en peil van aanwezige voorzieningen);
 - bestuurlijk klimaat (betrokkenheid van bewoners bij de lokale besluitvorming).

De complexiteit vloeit voort uit het relationele karakter van leefbaarheid. Leefbaarheid verwijst naar soms uiteenlopende behoeften van bewonersgroepen. De verschillende dimensies en hun onderlinge samenhang worden niet door alle bewoners op dezelfde wijze beleefd en gewaardeerd. Ouderen verstaan iets anders onder leefbaarheid dan jongeren, en ouders met kleine kinderen weer iets anders dan jonge tweeverdieners zonder kinderen, terwijl oorspronkelijke bewoners in hun zienswijzen kunnen verschillen van nieuwe bewoners. Ook kan leefbaarheid in de loop van de tijd een andere invulling en betekenis krijgen. Verschuivingen in de bevolkingssamenstelling leiden onvermijdelijk tot andere opvattingen over wat een wijk of dorp leefbaar maakt. In dit licht laat leefbaarheid zich omschrijven als wonen in een prettige en veilige omgeving met de beschikking over eenvoudige zorg- en welzijnsvoorzieningen en vormen van dienstverlening. Het betreft het geheel aan activiteiten van werksoorten als sociaal-cultureel werk, jongerenwerk, opbouwwerk en ouderenwerk. De aansturing (en financiering) van deze werksoorten is al lange tijd een verantwoordelijkheid van de gemeente. In de verkenning maken we een onderscheid tussen materiële voorzieningen zoals wijk-, dorps- en

sportaccommodaties, en de immateriële voorzieningen zoals sociaal-cultureel werk, ouderenwerk en opbouwwerk op het gebied van ontmoeting en recreatie, vorming en educatie en informatie en advies.

2. *Preventieve ondersteuning jeugd.* Tot dit prestatieveld behoren voorzieningen op het gebied van kinder-, jeugd- en jongerenwerk, opvoedingsondersteuning, schoolmaatschappelijk werk, voorkomen en bestrijden van onderwijsachterstand, enzovoorts. Binnen de Wmo gaat het vooral om het tegengaan van achterstand in ontwikkeling en onderwijs. Net als in prestatieveld 1 zijn ook hier de meeste gemeenten al langer actief met eigen beleid. Door vroegtijdig hulp en ondersteuning te bieden kan erger worden voorkomen, bijvoorbeeld voortijdig schoolverlaten of afglijden in criminaliteit. Voor de verkenning kijken we naar de aanwezigheid van voorzieningen op het gebied van ondersteuning van ouders bij opvoedingsvragen, maar ook naar voorzieningen voor informatie en advies voor jongeren. Verder rekenen we peuterspeelzalen en kinderopvang tot de kernvoorzieningen van dit prestatieveld. Hoewel de kinderopvang, zowel dagopvang als buitenschoolse opvang, formeel tot ander financieringsregimes behoort, vormt het een belangrijke voorwaarde voor de maatschappelijke participatie van ouders. Bovendien speelt deze voorziening een rol bij de opvoeding en ontwikkeling van jonge kinderen.
3. *Informatie, advies en cliëntondersteuning.* Dit prestatieveld heeft een algemene en een individuele component. In algemene zin heeft dit prestatieveld betrekking op de beschikbaarheid van voldoende informatie- en adviespunten. Waar het gaat om informatie en advies gaat de Wmo uit van de eenloketgedachte. Deze werkwijze stelt dat de burger die behoefte heeft aan ondersteuning daarvoor bij één loket terecht kan, ook wanneer het gaat om verschillende vormen van ondersteuning. Bovendien dienen de beschikbare informatie en adviezen zich niet te beperken tot de Wmo-voorzieningen, maar horen ze ook aanpalende terreinen te omvatten zoals wonen en zorg. Hoewel niet nader genoemd in de Wmo, hebben we voor de verkenning ook

gekeken naar de aanwezigheid van bibliotheken, met uitzondering van de bibliobus. Bibliotheken vervullen voor veel burgers een belangrijk informatiepunt over tal van zaken. Daarnaast gaat het in de verkenning om specifieke voorzieningen voor op het individu gerichte informatie en advies. De kern hiervan vormt het zogeheten Wmo-loket, waar burgers terecht kunnen met hun vragen rond de Wmo en voor het aanvragen van voorzieningen.

Cliëntondersteuning heeft tot doel het regievoerend vermogen (stuurkracht) van de cliënt (en zijn omgeving) te versterken, om zo de zelfredzaamheid en maatschappelijke participatie te bevorderen. In dit verband onderzoeken we de bestaande vormen van ouderenadvisering en van maatschappelijk werk. Wellicht zal in de toekomst ook de ondersteuning voor mensen met een verstandelijke of lichamelijke beperking en mensen met een psychische aandoening in de Wmo worden ondergebracht. Deze vormen van ondersteuning worden aangeboden door de zogeheten MEE-organisaties. Vooruitlopend hierop hebben we ook de MEE-organisaties al meegenomen in deze verkenning.

4. *Ondersteuning van mantelzorgers en vrijwilligers.* De Wmo legt een grotere verantwoordelijkheid bij de burgers als het gaat om hulp bij alledaagse zaken. Mensen die hulp behoeven in bijvoorbeeld het huishouden dienen die eerst in hun eigen omgeving te zoeken, zoals in de familie. Het gaat dan om zogeheten mantelzorgers. Mantelzorg is het verlenen van zorg aan familieleden die daar behoefte aan hebben en die zonder die zorg aangewezen zijn op professionele zorg. Het kan gaan om een partner, een ouder of een kind - om een naaste die vanwege beperkingen meer dan gemiddelde zorg nodig heeft. Met de Wmo hebben gemeenten wettelijk verankerde verantwoordelijkheden toebedeeld gekregen voor de ondersteuning van mantelzorgers. Ondersteuning kan bestaan uit het voorkomen van overbelasting en het bevorderen van de emancipatie en participatie van mantelzorgers. Ondersteuning wordt geboden vanuit steunpunten voor mantelzorg, vriendendiensten en instellingen voor vrijwillige thuiszorg.

Daarnaast vormt de Wmo het wettelijk kader voor ondersteuning van vrijwilligers. Hierbij gaat het om burgers die zich, al dan niet in georganiseerd verband, vrijwillig inzetten bij activiteiten. De ondersteuning van vrijwilligers vindt meestal plaats vanuit steunpunten voor vrijwilligerswerk en bestaat onder andere uit advies, bemiddeling en begeleiding en deskundigheidsbevordering. Op deze vormen van ondersteuning kunnen zowel individuele burgers/vrijwilligers als vrijwilligersorganisaties een beroep doen.

Voor de verkenning gaan we na of deze vormen van ondersteuning in de betrokken gemeenten geboden worden.

5. *Bevorderen deelname*. Het prestatieveld 'Bevorderen deelname' kan gezien worden als een verbijzondering van het eerste prestatieveld. Voluit gaat het om het bevorderen van de deelname aan het maatschappelijk verkeer en het zelfstandig functioneren van mensen met een beperking. Naast toegankelijkheid van de openbare ruimte en gebouwen gaat het hier om voorzieningen waarmee bijzondere doelgroepen in staat gesteld worden om deel te nemen aan georganiseerde activiteiten voor ontmoeting, ontspanning en ontplooiing. De bijzondere doelgroepen zijn mensen met een beperking of een chronisch psychisch probleem of een psychosociaal probleem. Daarbij is dit prestatieveld niet zozeer gericht op individuele burgers alswel op meer algemene zaken. Maatregelen op dit prestatieveld betreffen onder andere de toegankelijkheid en bruikbaarheid van de openbare ruimte en gebouwen, ook voor mensen met beperkingen. Het gaat om het bevorderen van het nemen van maatregelen zodat bijvoorbeeld mensen in een rolstoel of visueel gehandicapten zich gemakkelijk kunnen voortbewegen in hun woonomgeving en toegang hebben tot openbare en niet-openbare gebouwen en het openbaar vervoer. Verder kunnen we het organiseren van sociaalrecreatieve en sportieve activiteiten voor specifieke doelgroepen, zoals activiteitencentra voor ouderen, hiertoe rekenen. Naast de aanwezigheid van ouderensoosens en activiteitencentra voor ouderen hebben wij ook gekeken naar de beschikbaarheid van dergelijke voorzieningen voor lichamelijk en verstandelijk gehandicapten.

6. *Verlenen van individuele voorzieningen.* Dit prestatieveld omvat het verlenen van voorzieningen aan individuele personen met een lichamelijke beperking, een chronisch psychisch probleem of een psychosociaal probleem, aangepast aan de behoeften van de persoon zelf. De 'Passage Memorie van Toelichting' (TK 2004-2005, 30 131, nr. 3) stelt dat de verstrekking individuele voorzieningen aan mensen met een beperking of een chronisch psychisch probleem of een psychosociaal probleem een nadere uitwerking is van het bevorderen van de deelname aan de samenleving en de maatschappij. In feite gaat het hier om verstrekkingen die voorheen gedaan werden vanuit de voormalige Wvg (Wet voorzieningen gehandicapten), aangevuld met enkele verstrekkingen uit de AWBZ (Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten), zoals aangepast vervoer, verstrekking van sportrolstoelen en andere hulpmiddelen, woningaanpassingen en huishoudelijke hulp. Voorzieningen op het terrein van persoonsalarmering, maaltijdvoorzieningen, klussendiensten en algemeen maatschappelijk werk of andere vormen van psychosociale hulpverlening behoren eveneens tot dit prestatieveld. Niettegenstaande het individuele karakter kan de gemeente de genoemde voorzieningen op collectieve wijze vormgeven. Dat is bijvoorbeeld het geval in de aanbesteding van huishoudelijke hulp en vervoersvoorzieningen voor gehandicapten. Verder is de gemeente, behoudens voorzieningen waarvoor een zorgplicht geldt, vrij om te bepalen welke voorzieningen zij wel of niet zal verlenen. Voor deze verkenning kijken we naar de beschikbaarheid van maaltijdvoorzieningen, persoonsalarmering en gemakken klussendiensten en naar de gecontracteerde instellingen voor thuiszorg/huishoudelijke hulp.
7. *Maatschappelijke opvang/vrouwenopvang.* Het prestatieveld Maatschappelijk opvang/vrouwenopvang heeft betrekking op het bieden van ondersteuning aan personen die door problemen in de thuissituatie dakloos zijn geraakt en zich niet op eigen kracht in de samenleving kunnen handhaven. De ondersteuning omvat het tijdelijk bieden van onderdak, begeleiding en informatie en advies. Een bijzondere doelgroep binnen dit prestatieveld betreft vrouwen die door problemen van relationele aard en

huiselijk geweld de thuissituatie hebben verlaten. Voor deze groep is de vrouwenopvang bestemd.

8. *Openbare Geestelijke GezondheidsZorg (OGGZ)*. Openbare Geestelijke Gezondheidszorg is in feite de voortzetting van de Wet Collectieve preventie volksgezondheid waar deze betrekking heeft op de geestelijke gezondheid. Dit prestatieveld omvat alle activiteiten gericht op het signaleren en bestrijden van risicofactoren betreffende de geestelijke gezondheid, het benaderen en bereiken van kwetsbare personen en risicogroepen, het fungeren als meldpunt voor crisissignalering of dreiging daarvan, en het tot stand brengen van afspraken tussen betrokken organisaties over de uitvoering van de OGGZ.
9. *Ambulante verslavingszorg*. Het negende en laatste prestatieveld beoogt de ondersteuning van verslaafden. Dit betreft activiteiten in de sfeer van ambulante hulpverlening bij verslavingsproblemen, de preventie van verslavingsproblemen en bestrijding van overlast door verslaving.

De prestatievelden 7, 8 en 9 hebben we wat de beschikbaarheid van voorzieningen aangaat in de verkenning in één overzicht samengenomen. De zorg voor dak- en thuislozen, (ex-)psychiatrische patiënten en verslaafden lijkt vaak geassocieerd te worden met (groot)stedelijke problematiek. Weinig is minder waar; hooguit kan gesteld worden dat in kleinere gemeenten de problematiek minder indringend lijkt vanwege de kleinschaligheid ervan (in de zin van relatief geringe aantallen). Tegelijk baart het toenemend alcohol- en drugsgebruik onder jongeren in de plattelandsgebieden zorg.

1.4 Opzet en uitvoering van de studie

We onderzoeken de mogelijkheden voor de ontwikkeling van een benchmark voor voorzieningen voor de Wmo-prestatievelden in kleinere gemeenten. We willen bezien of er goed te interpreteren maatstaven zijn te benoemen op de volgende onderdelen.

10. *Aanwezigheid van voorzieningen.* Aanwezigheid betreft de vraag of binnen het kader van elk prestatieveld de benodigde voorzieningen in de gemeente beschikbaar zijn op een fysiek bereikbaar adres, of dat de aangeboden diensten of activiteiten op ten minste één adres in de gemeente benut kunnen worden. Voorzieningen die uitsluitend via een telefoonnummer of internet beschikbaar zijn, zijn niet in de verkenning opgenomen.
11. *Bereikbaarheid van de voorzieningen.* Bereikbaarheid heeft te maken met de schaal waarop de voorziening wordt aangeboden: gemeentelijk, centraal, wijk- of dorpsgebonden. De relevantie hiervan houdt verband met de eisen voor bereikbaarheid van de aangeboden diensten of activiteiten en verschilt dus per voorziening.
12. *Relatieve gebruikersaantallen van de voorzieningen.* Relatieve gebruikersaantallen heeft betrekking op het aantal personen/huishoudens dat feitelijk gebruikmaakt van een voorziening in relatie tot de omvang van de potentiële doelgroep ervan. Onder potentiële doelgroep verstaan we de groep personen waarvoor de voorzieningen bedoeld zijn. Voorbeelden zijn het aantal kinderen in de leeftijd 6 - 12 jaar als doelgroep van SKW-kinderwerk, het aantal ouderen met een zorgbehoefte als doelgroep voor de thuiszorg, of het aantal wijk-/dorpsbewoners als doelgroep van wijk-/dorpsaccommodaties.
13. *Klanttevredenheid over de voorzieningen.* Gemeenten zijn zelf verplicht om jaarlijks een onderzoek te verrichten naar de tevredenheid van hun burgers met de uitvoering van de Wmo. Steeds meer instellingen gaan eveneens over tot klanttevredenheidsmetingen. Dergelijk metingen leveren relevante informatie over de kwaliteit van de geleverde diensten.

Het ligt niet voor de hand dat gemeenten en instellingen allen dezelfde systematiek hanteren om gegevens te verzamelen. Volgens Duijvenstein (2007) is het zelfs opvallend dat instellingen vaak niet of nauwelijks in staat zijn cijfers over gebruikersaantallen op wijkniveau te verschaffen. In andere gevallen zijn deze onbruikbaar voor onderlinge vergelijking. Het is dus een empirische vraag of het mogelijk is om op de genoemde vier onderdelen op basis van beschikbaar materiaal tot maatstaven te komen waarbij vergelijkin-

gen wel mogelijk zijn. We hebben vijf gemeenten geselecteerd en benaderd om te kijken hoever we daarmee kunnen komen. Bij de selectie lieten we ons leiden door een aantal criteria:

- De gemeenten hebben een inwonertal tussen de 30.000 en 60.000.
- De gemeenten zijn gelegen in landelijke gebieden.
- De gemeenten zijn verspreid over het land.
- De gemeenten bestaan uit een centrumplaats en een of meer kleine kernen.
- De gemeenten vervullen op het gebied van welzijnsvoorzieningen een regionale functie.

Deelnemende gemeenten zijn oplopend in aantal inwoners: Goes, Harderwijk, Noordoostpolder, Woerden en Smallingerland. Deze gemeenten kenmerken zich naar inwonertal, het aantal wijken in de centrumplaats en het aantal omliggende kernen als volgt:¹

Tabel 1.1 Gemeenten naar inwonertal en aantal wijken en kernen

Gemeente	Inwonertal per 1-1-2006 (bron: CBS-statline)	Aantal wijken centrumplaats	Aantal omliggende kernen
Goes	36.690	5	6
Harderwijk	41.390	12	1
Noordoostpolder	45.740	6	10
Woerden	48.120	3	3
Smallingerland	54.860	6	13

Een ander kernmerk is dat alle in de verkenning opgenomen voorzieningen - voor zover aanwezig - gevestigd zijn in de centrumplaats en vanuit een centraal adres al dan niet hun diensten aanbieden op wijk- of dorpsniveau. Op deze regel gelden echter twee uitzonderingen. De eerste betreft de eventueel aanwezige wijk- en dorpsaccommodaties. Deze worden beheerd door zelfstandige beheerorganisaties met een stichtingsvorm. De tweede uitzondering betreft instellingen voor kinderopvang en voor

¹ Het aantal wijken heeft betrekking op de centrumplaats. Voor de Noordoostpolder is dat Emmeloord en voor Smallingerland gaat het om Drachten.

thuiszorg. Van een aantal van deze instellingen bevindt het vestigingsadres van het hoofdkantoor zich in een andere plaats (gemeente) dan die waarin zij hun diensten aanbieden.

Voor het bepalen van het aantal wijken en kernen zijn we uitgegaan van de buurtindeling zoals gehanteerd door het Centraal Bureau voor Statistiek. Daarbij hebben we de buurten die in de centrumplaats tot dezelfde viercijferige postcode behoren samengevoegd tot een wijk. Deze indeling hangt samen met het feit dat een aantal voorzieningen op wijkniveau aangeboden worden. De kleine kernen betreffen woonkernen met een aaneengesloten bebouwing, zijn buiten de bebouwing van de centrumplaats gelegen en hebben een eigen naam.

Per gemeente hebben we de staat van voorzieningen die op een of meerdere prestatievelden een rol vervullen in kaart gebracht (zie bijlage 1). Op de onderdelen aanwezigheid en bereikbaarheid blijken we een vergelijking te kunnen maken. Hierover berichten we in hoofdstuk 2. Op de onderdelen relatieve gebruikersaantallen en klanttevredenheid kunnen we niet een omvattende vergelijking maken voor alle vijf gemeenten. Wel kunnen we bezien welke gegevens bruikbaar zouden zijn voor een benchmark. Hierover handelt hoofdstuk 3. In hoofdstuk 4 doen we aanbevelingen voor hoe een benchmark verder te ontwikkelen is.

2 Wmo-voorzieningen in kleinere gemeenten: beschikbaarheid per prestatieveld

2.1 Aanwezigheid en bereikbaarheid

Dit hoofdstuk bevat voor elk prestatieveld afzonderlijk een beschrijving van de beschikbaarheid van Wmo-voorzieningen in de vijf gemeenten. Per prestatieveld kijken we naar de aanwezigheid en de bereikbaarheid (zie ook bijlage 2). Onder aanwezigheid verstaan we het beschikken over ten minste één adres in de gemeente waar bewoners gebruik kunnen maken van de voorziening. Voorzieningen die in de door ons gebruikte bronnen uitsluitend vermeld staan met een telefoonnummer zijn buiten beschouwing gelaten, met uitzondering van de thuiszorgorganisaties. Bereikbaarheid betreft de afstand tussen dit adres en de woning van de gebruiker. In de verkenning kijken we naar de schaal waarbinnen de voorziening benut kan worden: gemeentebreed, waarbij de voorziening beschikbaar is op een bepaald adres, of in de wijk dan wel het dorp waarin men woonachtig is. Een uitzondering hierop vormen de diensten die aan huis worden afgenomen, zoals preventieve huisbezoeken, gemaksdiensten en huishoudelijke hulp. Bijlage twee bevat voor elk prestatieveld een tabel met daarin per gemeente een overzicht van de bereikbaarheid van de aanwezige voorzieningen.

2.2 Leefbaarheid en sociale samenhang

Het prestatieveld 'leefbaarheid en sociale samenhang' gaat in deze benchmark vooral over de aanwezigheid van een wijk-/dorpsaccommodatie en sportaccommodaties; locaties waar bewoners van een wijk of dorp samen kunnen komen, deel kunnen

nemen aan recreatieve, educatieve of sportieve activiteiten en uitvoering kunnen geven aan eigen initiatieven, maar waar zij ook bepaalde diensten kunnen afnemen. Alle vijf gemeenten beschikken over meerdere wijk- en dorpsaccommodaties en over sportaccommodaties. Dit is vooral het geval in de centrumplaatsen, waar bijna elke wijk wel een wijkcentrum heeft. In de centrumplaatsen varieert de beschikbaarheid van wijkcentra tussen 0.4 en 1.3 centra per wijk, terwijl de beschikbaarheid van dorpsaccommodaties varieert tussen 0.3 en 1.0 per kern. Opmerkelijk hier is het contrast in de gemeente Woerden tussen enerzijds het aantal wijkcentra - vier wijkcentra op drie wijken - en anderzijds het aantal dorpscentra - een dorpshuis op drie kernen.

De wijk- en dorpscentra worden voornamelijk benut door plaatselijke verenigingen, voor activiteiten vanuit het sociaal-cultureel werk en bewonersondersteuning. De variatie aan verenigingen en sociaal-cultureel werk is zonder uitzondering groot. Dit betekent dat er voor alle leeftijdsgroepen een gevarieerd aanbod aan verenigings- en sociaal-culturele activiteiten beschikbaar is. Het gaat om activiteiten in de sfeer van ontmoeting en recreatie, vorming en educatie en informatie en advies. Daarnaast kunnen in alle gemeenten bewoners(groepen) een beroep doen op bewonersondersteuning vanuit het lokale welzijnswerk. In het algemeen betreft dit bewonersinitiatieven gericht op het versterken van de leefbaarheid en/of de sociale samenhang in hun wijk of dorp. Meer structureel zijn deze vormen van ondersteuning gericht het bevorderen van de betrokkenheid van bewoners bij het wijkgericht werken.

Wat betreft de sportaccommodaties is er onderscheid te maken tussen accommodaties voor indoor- en outdoorsportbeoefening. Naast het onderwijs maken voornamelijk lokale sportverenigingen gebruik van de accommodaties. Waar het gaat om indooraccommodaties zijn vooral de centrumplaatsen van de gemeenten Goes, Noordoostpolder, Smallingerland en Woerden ruim voorzien. Goes telt zes accommodaties voor indoorsport over vijf wijken, Emmeloord beschikt over acht accommodaties op zes wijken, Drachten over elf accommodaties op eveneens zes wijken en Woerden over zeven accommodaties op drie wijken. Voor de dorpen geldt een iets ander beeld; in slechts één gemeente, namelijk de

Noordoostpolder, beschikken alle dorpen over een eigen indooraccommodatie. Woerden telt weliswaar drie accommodaties op drie dorpen, maar daarvan zijn er twee gevestigd in Harmelen.

Er zijn beduidend minder outdoor- dan indooraccommodaties. In geen van de gemeenten is sprake van een 100% bezetting over de wijken en dorpen. Het dichtst wordt deze situatie nog benaderd door de gemeente Noordoostpolder, waar negen van de tien dorpen over een outdooraccommodatie beschikken. Wat de centrumplaatsen aangaat treffen we met een beschikbaarheid per wijk van 0.83 de verhoudingsgewijs dichtste bezetting aan in Drachten. De laagste bezettingsgraad nemen we waar in Goes, dat beschikt over 'slechts' één outdooraccommodatie.

2.3 Preventieve ondersteuning jeugd

Op het prestatieveld Preventieve ondersteuning jeugd is een scala aan soorten instellingen met een welhaast even grote verscheidenheid aan doeleinden actief. Dit varieert van informatie en advies, via zorg en opvoedingsondersteuning tot peuterspeelzaalwerk en kinder- en jongerenwerk. De meeste van de hier ter zake doende instellingen treffen we met een of meer vestigingen aan in de vijf in deze verkenning betrokken gemeenten. Dit geldt in ieder geval de werksoorten kinder- en tienerwerk en jeugd- en jongerenwerk, uitgevoerd door de plaatselijke instellingen voor welzijnswerk, het peuterspeelzaalwerk en de kinderopvang.

Op enkele uitzonderingen na beschikt elke wijk en elk dorp in de vijf gemeenten over ten minste één peuterspeelzaal. Dit is niet het geval in zeven van de dertien dorpen in Smalingerland, waar overigens in de centrumplaats Drachten negen peuterspeelzalen gevestigd zijn verdeeld over zes wijken. De centrumplaats Woerden telt zelfs drie keer zoveel peuterspeelzalen als wijken. Een vergelijkbaar patroon betreft de mogelijkheden voor kinderopvang. Alleen in Emmeloord en Harderwijk - als centrumplaats - blijft het aantal vestigingen voor kinderopvang per wijk achter. Daarentegen treffen we in de dorpen aanmerkelijk minder mogelijkheden aan voor kinderopvang. Dit is alleen mogelijk in vijf

van de tien dorpen in de Noordoostpolder, in twee van de zes dorpen in Goes en in twee van de drie dorpen in Woerden.

Gelegenheid voor buitenschoolse opvang wordt in elke gemeente aangeboden. In twee gemeenten, Harderwijk en Smallingerland, beperkt het aanbod zich tot de betrokken centrumplaatsen. In de overig drie gemeenten wordt buitenschoolse opvang ook geboden in sommige van de omliggende dorpen.

Kinder-, tiener- en jongerenwerk wordt in elke gemeente op diverse locaties in de gemeente uitgevoerd, zowel accommodatie-gebonden als ambulante. Daarbij bevindt zich in elke centrumplaats tenminste één jongeren centrum. De gemeente Woerden telt vier jongeren centra, alle gevestigd in de centrumplaats, waaronder een jongeren centrum specifiek voor Marokkaanse jongeren. Minder bedield zijn de jongeren in de dorpen. Alleen Smallingerland, Noordoostpolder en Goes hebben ook jongeren centra buiten de centrumplaats. Deze zijn ondergebracht in de daar gevestigde dorpsaccommodatie.

Speeltuinen, of afgesloten openlucht speelgelegenheden die onder toezicht staan van een speeltuinvereniging, evenals speel-o-theken, zijn te vinden in drie gemeenten. Wat speeltuinen betreft gaat het om Smallingerland met drie speeltuinen in Drachten, Harderwijk met één speeltuin en Woerden met twee speeltuinen in Harmelen en Zegveld. Ouders en kinderen in Harderwijk, Goes en Woerden kunnen speelgoed lenen bij de speel-o-theken die in hun gemeente gevestigd zijn. Van deze gemeenten telt Woerden twee speel-o-theken, namelijk een in Woerden zelf en een in Harmelen.

Voorts beschikken vier van de vijf gemeenten over een steunpunt voor opvoedingsondersteuning en hebben eveneens vier gemeenten een jeugd- en jongerenloket. Daarnaast wordt in elke gemeente schoolmaatschappelijk werk aangeboden, steeds vanuit de plaatselijke instelling voor maatschappelijke dienstverlening. Voor elk van deze voorzieningen geldt dat ze steeds gevestigd en bereikbaar zijn op één adres in de genoemde centrumplaatsen.

2.4 Informatie, advies en cliëntondersteuning

Bij informatie kan het gaan om schriftelijke informatie zoals folders en brochures en om mondelinge informatie. Schriftelijke informatie is vaak op verschillende punten te verkrijgen, bijvoorbeeld bij openbare bibliotheken en wijksteunpunten. In elk van de vijf betrokken gemeenten is een openbare bibliotheek gevestigd. Daarbij heeft de bibliotheek in de gemeente Woerden, als enige van de vijf gemeenten, naast de vestiging in de centrumplaats eveneens een dependance in elk van de drie dorpen. Wijksteunpunten treffen we aan in de centrumplaatsen, maar soms ook in de dorpen. Maar hun aantal is beperkt. In geen van de betrokken gemeenten beschikt elke wijk of elk dorp over een wijksteunpunt.

Adviezen en cliëntondersteuning kunnen op verschillende plekken ingewonnen worden, zoals het gemeentelijke Zorgloket. Langer actief zijn de loketten voor zorg en dienstverlening van de Stichtingen voor Welzijn Ouderen (SWO). In elke gemeente kunnen ouderen voor informatie en advies terecht bij de plaatselijke SWO. Op twee gemeenten na is dit loket echter steeds uitsluitend gevestigd in de centrumplaats. De uitzonderingen hier zijn Noordoostpolder en Woerden, waar naast de centrumplaats ook elk dorp over een eigen loket beschikt. Naast het loket voor zorg en dienstverlening verzorgt de plaatselijke SWO in twee gemeenten - Harderwijk en Smalingerland - ook preventieve huisbezoeken aan ouderen. Deze bezoeken zijn erop gericht om ouderen in hun eigen omgeving te helpen bij het maken van keuzes en om zorgbehoeften in een vroeg stadium op te sporen.

Andere vormen van cliëntondersteuning, zoals sociaal raadsliedenwerk, zijn in alle gemeenten op gemeentelijke schaal beschikbaar. Specifieke ondersteuning voor mensen met een beperking wordt verleend door de stichting MEE Nederland. Deze heeft in drie van de vijf gemeenten een vestiging, te weten Goes, Harderwijk en Smalingerland.

2.5 Mantelzorg en vrijwilligerswerk

Met de invoering van de Wmo zijn gemeenten wettelijk gehouden om beleid te ontwikkelen dat is gericht op ondersteuning van mantelzorgers. Deze opdracht resulteerde in elk van de vijf gemeenten in de oprichting van een steunpunt voor mantelzorgers. Deze vijf steunpunten zijn centraal gevestigd in de betreffende centrumplaats.

Behalve voor mantelzorg vormt de Wmo ook het wettelijk kader voor ondersteuning van het vrijwilligerswerk. In het recente verleden hebben veel gemeenten hun verantwoordelijkheid op dit terrein al genomen door het ontwikkelen van beleid en de subsidiëring van steunpunten voor vrijwilligerswerk/vrijwilligerscentrales. Dat is zeker het geval in de vijf gemeenten; zij beschikken alle over een dergelijk, eveneens centraal gevestigd steunpunt.

2.6 Bevorderen deelname

Op het prestatieveld 'Bevorderen deelname' treffen we in de vijf gemeenten verschillende voorzieningen aan. Het kan gaan om activiteitencentra voor ouderen, lichamelijk gehandicapten of verstandelijk gehandicapten.

Voor gehandicapten beschikt elk van de vijf gemeenten over een voorziening voor dagactiviteiten, waarbij in drie gemeenten - Goes, Harderwijk en Noordoostpolder - deze voorziening meer dan één vestiging telt. Dit verschijnsel houdt verband met verschillen in activiteiten per vestiging. Het gaat dan bijvoorbeeld om een winkel, een copyshop of een zorgboerderij. Er is geen relatie met het aantal wijken of dorpen.

Ouderen kunnen in elk van de vijf gemeenten deelnemen aan een meer of minder uitgebreid aanbod aan activiteiten vanuit het plaatselijke ouderenwerk. Afhankelijk van de aard van de activiteiten - educatief, recreatief of sportief - worden die op verschillende locaties in de gemeente aangeboden. Alleen in Smallingerland beperkt zich dit tot de centrumplaats Drachten. Daarnaast kunnen ouderen in vier van de vijf gemeenten deelnemen

aan de activiteiten van ouderensoosen. De uitzondering hier is Harderwijk. Ouderensoosen treffen we zowel in de centrumplaatsen aan als in de dorpen.

2.7 Individuele voorzieningen

Binnen het kader van individuele voorzieningen kunnen in elk van de vijf gemeenten burgers die daar behoefte aan hebben een beroep doen op maaltijdvoorzieningen, vervoersvoorzieningen (regiotaxi en plusbus), en thuiszorg/huishoudelijke hulp. Van het laatste valt het verschil in keuzemogelijkheden op tussen de kleinste en de grootste van de vijf gemeenten. Terwijl Goesenaren een keus hebben uit niet minder dan veertien organisaties, is die keuze in Smallingerland beperkt tot 'slechts' drie organisaties.² Verder wordt in drie gemeenten door het lokale ouderenwerk een vorm van personen-alarmering aangeboden en kunnen in vier gemeenten burgers een beroep doen op eveneens door het plaatselijke ouderenwerk en de vrijwillige hulpdiensten te leveren hulp- en gemaksdiensten.

2.8 Maatschappelijke opvang, OGGZ en verslavingsbeleid

Maatschappelijk opvang en vrouwenopvang

Binnen het kader van de Wmo heeft Maatschappelijke opvang betrekking op het tijdelijk onderdak bieden, gekoppeld aan begeleiding en informatie en advies aan mensen die hun huis hebben (moeten) verlaten en niet in staat zijn zich op eigen kracht te handhaven. Deze mensen kunnen in vier van de vijf gemeenten terecht bij een instelling voor tijdelijke opvang/crisisopvang, steeds gevestigd in de betrokken centrumplaats. Alleen in de kleinste van de vijf, Goes, moeten deze mensen voor een dak boven hun hoofd naar een andere plaats in de regio.

² Vanzelfsprekend geldt deze inperking van de keuzemogelijkheden niet wanneer de zorgontvanger gebruik maakt van een persoonsgebonden budget. In dat geval is de zorgontvanger volledig vrij in zijn keuze.

Een bijzondere vorm van maatschappelijke opvang is de vrouwenopvang. Van de betrokken vestigingen voor vrouwenopvang zijn geen fysieke adressen openbaar, vanwege de veiligheid van de betrokken vrouwen. Bovendien zijn de vrouwen die in deze opvang ondergebracht zijn vaak afkomstig van elders in het land. Daarom zijn de voorzieningen voor vrouwenopvang buiten de inventarisatie gebleven.

Openbare geestelijke gezondheidszorg

Het oogmerk van de OGGZ is het signaleren en bestrijden van risicofactoren op het gebied van de openbare geestelijke gezondheidszorg, het bereiken en begeleiden van kwetsbare personen en risicogroepen, het functioneren als meldpunt voor signalen van crisis of dreiging van crisis bij kwetsbare personen en risicogroepen en het tot stand brengen van afspraken tussen betrokken organisaties over de uitvoering van de openbare geestelijke gezondheidszorg. Dit doel wordt in elk van de vijf gemeenten tot uitvoering gebracht door daartoe aangewezen instanties. Deze zijn in alle gemeenten gevestigd in de centrumplaats.

Ambulante verslavingszorg

Afgaande op de media is preventie van verslaving en zorg voor verslaafden, of het nu gaat om drugs, alcohol of iets anders, geen overbodige luxe voor plattelandsgebieden. Regelmatig verschijnen er berichten in de pers over drugsgebruik in bijvoorbeeld Urk en Volendam of excessief alcoholgebruik door jongeren op het platteland. Op dit vlak is in vier van de vijf gemeenten een organisatie actief; de uitzondering hier is de gemeente Woerden, waar de gemeentegids verwijst naar het nabij gelegen Utrecht. In de andere vier gemeenten is de ambulante verslavingszorg steeds gevestigd in de centrumplaats.

2.9 Conclusies

Tot zover het overzicht van beschikbare voorzieningen per prestatieveld wat betreft aanwezigheid en bereikbaarheid in de gemeenten Goes, Woerden, Harderwijk, Noordoostpolder en Smallingerland. Hiermee is voor deze vijf gemeenten de voorzieningenstructuur van de Wmo in kaart gebracht. Geconcludeerd kan worden dat in relatie tot de prestatievelden in elk van deze gemeenten bijna alle relevante voorzieningen beschikbaar zijn in de vorm van ten minste een fysiek adres waar burgers gebruik kunnen maken van de voorziening. Daarin vertonen de vijf gemeenten een homogeen beeld. De modus hiervan kan gezien worden als de minimaal benodigde infrastructuur voor een stimulerende en ondersteunende woon- en leefomgeving. De ruimtelijke spreiding van de voorzieningen binnen elke gemeente is divers. Voor bepaalde voorzieningen, met name voor activiteiten op het gebied van ontmoeting, ontspanning en ontplooiing en voor peuterspeelzalen en kinderopvang, kunnen mensen doorgaans in hun eigen woonomgeving terecht. Andere voorzieningen, zoals voorzieningen op het gebied van specifieke informatie, advies en ondersteuning en van maatschappelijke opvang, geestelijke gezondheidszorg of verslavingszorg, zijn wat betreft de bereikbaarheid dunner gezaaid. Daarvoor zullen bewoners die op deze terreinen een zorgvraag hebben, zich op een centraal adres in de gemeente moeten vervoegen.

Het volgende hoofdstuk staat in het teken van het gebruik van voorzieningen. Centraal staat de vraag welke gegevens nodig zijn voor een benchmark waarmee de voorzieningen onderling vergeleken kunnen worden naar aantallen gebruikers.

3 Wmo-voorzieningen in kleinere gemeenten: gebruikersaantallen

3.1 Doelgroepen en relatief gebruik

De in het vorige hoofdstuk beschreven voorzieningenstructuur Wmo hangt samen met een grote verscheidenheid van doelgroepen. Deze doelgroepen zijn, gelet op de aard van de voorziening, meer of minder nauwkeurig te omschrijven. Dit kan variëren van een meer algemene aanduiding, bijvoorbeeld bewoners van een wijk als doelgroep voor bewonersondersteuning, tot een specifieke, zoals mensen met beperkingen als doelgroep van de thuiszorg. Daarmee varieert ook het relatieve gebruik dat gemaakt wordt van voorzieningen. Zo kan in relatie tot de omvang van de doelgroep - het totale aantal personen waarop een bepaalde voorziening betrekking heeft - verwacht worden dat het aandeel wijkbewoners dat feitelijk een beroep doet op bewonersondersteuning kleiner is dan het aandeel ouderen dat gebruik maakt van advieswerk vanuit het ouderenwerk.

In dit hoofdstuk beschrijven we enkele manieren waarop de voorzieningen onderling naar gebruikersaantallen zijn te vergelijken. We onderscheiden een doelgroepgerelateerde methode en een functiegerelateerde methode. De keuze hierin wordt bepaald door de kwaliteit van de beschikbare gegevens. Elke methode is gebaseerd op een bepaald soort registratie. Zo is de eerste methode gebaseerd op een algemene registratie van gebruikers van de voorziening. De tweede methode is in feite een verfijning van de eerste, en geschikt wanneer gegevens functiegewijs beschikbaar zijn. De voorziening Ouderenwerk bijvoorbeeld kent verschillende agogische functies, te onderscheiden in ontspanning, ontwikkeling en ondersteuning. In het navolgende geven we voor twee prestatievelden enkele vergelijkingen volgens de eerste en tweede methode.

Als eerste betreft dit een vergelijking van het gebruik van de voorzieningen voor sociaal-cultureel werk op prestatieveld 1.

3.2 Gebruikersaantallen in het sociaal-cultureel werk

Wat betreft het gebruik van de voorzieningen voor sociaal-cultureel werk hebben we van betrokken instellingen uit drie gemeenten gegevens verkregen die zich lenen voor vergelijking. Voor elk van deze gemeenten kunnen we het globale gebruik per doelgroep bepalen. Van twee instellingen zijn de gegevens bovendien zodanig dat er een vergelijking mogelijk is op functieniveau.

Gebruikersaantallen naar werksoort

Onderstaande tabel geeft voor de gemeenten Goes, Woerden en Smalingerland de aantallen gebruikers van het SKW - Kinderwerk, Tienerwerk, Jongerenwerk, Volwassenenwerk en Ouderenwerk. In de tabel is het jongerenwerk (waar van toepassing) onderscheiden in accommodatiegebonden en ambulante jongerenwerk. Van het laatste is het aantal jongeren waar contact mee is gelegd weergegeven. Het volwassenenwerk is onderscheiden in algemeen volwassenenwerk - activiteiten die voor alle inwoners van 25 jaar en ouder bedoeld zijn - en migrantenwerk. In de aldus verkregen en gerangschikte gegevens vallen enkele uitkomsten op.

Tabel 3.1 Gebruik naar werksoorten sociaal-cultureel werk

	Goes ³		Woerden		Smallingerland	
	gebruikers	populatie ⁴	gebruikers	populatie	gebruikers	populatie
Kinderwerk	700 (32%)	2.165	300 (9%)	3.340	140 (4%)	3.500
Tienerwerk	20 (0,8%)	2.265	110 (3%)	3.700	25 (0,7%)	3.500
Jongerenwerk	200 (5%)	4.000	1.360 (25%)	5.500	460 (7%)	6.410
accom. gebonden	200		1.200		130 ⁵	
ambulant			160		330	
allochtone jongeren	140		200			
			1.000			
Volwassenenwerk	10 (0%)	20.000	(3%)	26.600	450 (2%)	29.500
algemeen			600			
migranten	10	4.735	255/70 ⁶	7.850	100/350 ⁷	5.315
			1.850		onbe-	
Ouderenwerk	730 (11%)	6.500	(32%)	5.830	kend	8.570

Als eerste bevat de tabel per gemeente en per werksoort informatie over het aantal gebruikers in relatie tot de omvang van de doelgroepopulatie. Het aantal gebruikers betreft de opgetelde aantallen deelnemers aan activiteiten binnen de werksoort. Bijvoorbeeld: kinderkwerk bestaat uit meerdere activiteiten die bovendien op meerder plekken uitgevoerd kunnen worden. Van elke activiteit is het aantal deelnemende kinderen geteld, vervolgens

³ De aantallen in Goes zijn gemeten in de 1e helft van 2006. De aantallen van Woerden en Smallingerland hebben betrekking op 2005.

⁴ Populatie is het aantal inwoners waarop de voorziening betrekking heeft.

⁵ Exclusief het aantal bezoekers van poppodium Induna en het daaraan verbonden jongerencafé en eetcafé. Hierbij gaat het om een totaal van ruim 8000 bezoekers, met een gemiddelde van 132 bezoekers per concert over 64 producties.

⁶ Het gaat om achtereenvolgens 255 vrouwen en 70 mannen.

⁷ Het aantal van 350 betreft een eenmalige activiteit vanwege internationale vrouwendag.

zijn deze aantallen bij elkaar opgeteld en zo vormt dit de weergegeven aantallen.

Verder laat de tabel met de tussen haakjes weergegeven percentages zien dat er zich grote verschillen voordoen tussen de gemeenten onderling. Zo zien we dat, met uitzondering van de werksoort Kinderwerk, Woerden zowel absoluut als verhoudingsgewijs de grootste aantallen gebruikers telt van het sociaal-cultureel werk. Opvallend hieraan is vooral het grote aantal jongeren dat bereikt wordt met accommodatiegebonden jongerenwerk, vergeleken met Goes en Smalingerland. Voor een deel hangt dit mogelijk samen met het aantal jongerencentra in Woerden; dat is groter dan het aantal in de beide andere gemeenten. Verdeeld over de centrumplaats kunnen jongeren terecht in vier jongerencentra. Een hiervan is specifiek gericht op allochtone en in het bijzonder Marokkaanse jongeren.

Bijna even opvallend is dat het sociaal-cultureel werk in Woerden als enige van de drie gemeenten (nog) een aanbod heeft op het gebied van algemeen volwassenenwerk. In de beide andere gemeenten is het volwassenenwerk beperkt tot migranten, waarbij dit werk in Goes alleen gestalte krijgt in de vorm van een fietscursus, terwijl in Smalingerland meerdere activiteiten aangeboden worden. Een verklaring voor het niet investeren in algemeen volwassenenwerk in Goes en Smalingerland is mogelijk het brede aanbod aan verenigingsactiviteiten in samenhang met de beschikbaarheid van wijk- en dorpsaccommodaties waar veel van deze activiteiten plaatsvinden. In ieder geval worden vergelijkbare activiteiten in Woerden nog binnen het sociaal-cultureel werk tot uitvoering gebracht.

Bij de interpretatie van de gebruikersaantallen naar bereik van de doelgroepopulatie is wel een voorbehoud op zijn plaats. Het is namelijk mogelijk dat sommige gebruikers dubbel of nog vaker geteld zijn omdat ze aan meerdere activiteiten deel nemen.

Gebruikersaantallen naar functie

De tweede manier van vergelijken is een vergelijking op functieniveau. Zoals aangegeven is dit een verfijning van de eerste methode. De relevantie hiervan ligt in de mogelijkheid om te vergelijken op de agogische inzet van de werksoorten binnen de voorziening. Met

de beschikbare gegevens kunnen we een vergelijking maken tussen Goes en Woerden. Daarin onderscheiden we drie agogische kernfuncties:

- ontmoeting en recreatie
- vorming en educatie
- informatie en advies

De functies sluiten elkaar niet uit. Een activiteit gericht op ontmoeting, of een recreatieve activiteit, heeft vrijwel altijd ook een vormend effect. Bovendien heeft het deelnemen aan een cursus niet zelden ook een recreatieve betekenis, bijvoorbeeld een cursus die verband houdt met een hobby. Dit betekent dat de gebruikersaantallen gerelateerd zijn aan de formele functie of kernfunctie van de betrokken activiteit. Voor zowel Goes als Woerden hebben we zelf de activiteiten naar kernfunctie gecategoriseerd. Dit vond plaats aan de hand van de omschrijvingen van de activiteiten. Onderstaande tabel toont voor deze twee gemeenten de gebruikersaantallen naar werksoort en functie.

Tabel 3.2 Gebruik naar functies binnen de werksoorten sociaal-cultureel werk

	Goes ⁸	Woerden
	gebruikers	gebruikers
Kinderwerk	700	300
Ontmoeting & recreatie	450 (64%)	200 (67%)
Vorming & educatie	250 (36%)	100 (33%)
Informatie & advies	0	0
Tienerwerk/ Jongerenwerk	220	1470
Ontmoeting & recreatie	150 (68%)	140 (10%)
Vorming & educatie	70 (32%)	1150 (78%)
Informatie & advies	0	180 (12%)

⁸ De aantallen in Goes zijn gemeten in de eerste helft 2006. De aantallen van Woerden hebben betrekking op 2005.

	Goes ⁸	Woerden
	gebruikers	gebruikers
Volwassenenwerk	10	1000
Ontmoeting & recreatie	0	460 (46%)
Vorming & educatie	10 (100%)	480 (48%)
Informatie & advies	0	60 (6%)
Ouderenwerk	730	1850
Ontmoeting & recreatie	350 (48%)	680 (37%)
Vorming & educatie	180 (25%)	490 (26%)
Informatie & advies	200 (27%)	680 (37%)

De tabel laat zien waar, in relatie tot de bereikte aantallen per werksoort, de agogische accenten liggen. Voor het beleid is dit relevante informatie omdat zo in één oogopslag duidelijk wordt of deze inzetten in overeenstemming zijn met de beleidsdoelen. Als we de gemeenten onderling vergelijken, laat de tabel verder zien dat de gebruikersaantallen niet alleen in algemene zin fors uiteen kunnen lopen, maar ook in het bereikte aantal naar functie. Wanneer we bijvoorbeeld kijken naar het tiener- en jongerenwerk, dan zien we dat in Woerden het accent ligt op vorming en educatie, terwijl het in Goes vaker gaat om ontmoeting en recreatie. Voorts trekken in Woerden vorming en educatie voor volwassenen nagenoeg evenveel deelnemers als ontmoeting en recreatie.

3.3 Gebruikersaantallen individuele voorzieningen

Het tweede prestatieveld waarbinnen we enkele gemeenten met elkaar vergelijken is het prestatieveld 6: Verlenen van individuele voorzieningen. Daaronder vallen allerlei diensten ten behoeve van mensen met beperkingen, te weten: maaltijdvoorzieningen, vervoersvoorzieningen voor specifieke doelgroepen, alarmeringsdiensten voor specifieke doelgroepen, klus- en gemaksdiensten en thuiszorg/huishoudelijke hulp. Op een na, namelijk vervoersvoorzieningen, hebben deze diensten met elkaar gemeen dat ze in de regel aan huis verleend worden. De vraag naar nabijheid van

vestiging is hier dus niet aan de orde. Het overzicht in bijlage 2 laat zien dat deze voorzieningen in de meeste gemeenten beschikbaar zijn. Daarop zijn drie uitzonderingen: Goes en Smallingerland, waar geen alarmering voor specifieke doelgroepen beschikbaar is, en Harderwijk, waar geen aanbod bestaat van klus- en gemaksdiensten. Verder valt op dat er een grote spreiding is in het aantal instellingen per gemeente waar de betrokken gemeenten contracten mee afsloot voor huishoudelijke hulp. Helaas kregen we van geen van deze instellingen gegevens over het gebruik van deze voorziening. Van enkele gemeenten hebben we wel gegevens over het gebruik van het aanbod individuele voorzieningen van de lokale stichtingen voor ouderenwerk. Onderstaande tabel geeft hiervan de gebruiksaantallen weer.

Tabel 3.3 Gebruik Individuele Voorzieningen SWO⁹

	Woerden		Noordoostpolder		Smallingerland	
	gebruik	popu- latie ¹⁰	gebruik	popula- tie	gebruik	popu- latie
Maaltijdvoorziening	293 (16%)		139 (7%)		450 (16%)	
Alarmering specifieke doelgroepen	122 (7%)	1.775	130 (7%)	1.976	n.v.t.	2.828
Klus- en gemaksdiensten	353 (20%)		n.v.t.		onbe- kend	

⁹ Bij de tabel behoren twee kanttekeningen. De eerste is dat de doelgroep van het SWO veelal begint bij een leeftijd van 55 jaar. De tweede kanttekening betreft het gegeven dat de genoemde diensten in sommige gevallen ook benut kunnen worden door inwoners met een beperking die tot de jongere leeftijdscategorieën behoren.

¹⁰ De populatie heeft in deze tabel betrekking op het geschatte aantal ouderen van 65 jaar en ouder met beperkingen. De schatting is nodig vanwege het ontbreken van exacte cijfers over de omvang van de groep per gemeente en is gebaseerd op het landelijk percentage voor ouderen met een functiebeperking. In 2006 bedroeg dit percentage 33% (CBS-Statline). Toegepast op het aantal ouderen in deze drie gemeenten komen we uit op de aantallen die in de kolom 'populatie' vermeld staan.

Uitgaande van de betrokken populatie kunnen we zeggen dat naar verhouding Woerden en Smallingerland gelijk opgaan in het gebruik van de maaltijdvoorzieningen. In beide gemeenten wordt deze voorziening door 16% van de ouderen met beperkingen benut. In de Noordoostpolder blijft dit beperkt tot 7% van de ouderen met beperkingen. Het relatieve gebruik van personenalarmering ligt in Woerden en Noordoostpolder met 7% eveneens gelijk aan elkaar. Van Smallingerland ontbreken hierover gegevens.

3.4 Conclusies

In dit hoofdstuk hebben we aan de hand van de ons beschikbaar gestelde gegevens voorbeelden gegeven van mogelijke vergelijkingen op gebruiksniveau van enkele voorzieningen. De voorbeelden betreffen een doelgroepgerelateerde en een functiegerelateerde vergelijking van het sociaal-cultureel werk en een vergelijking van individuele voorzieningen vanuit het ouderenwerk. Door de beperkt beschikbare gegevens is het niet mogelijk om alle in de verkenning betrokken gemeenten met elkaar te vergelijken. Evenmin is het mogelijk - om dezelfde redenen - om voor alle prestatievelen en voorzieningen daarbinnen een vergelijking te maken. Van de meeste voorzieningen ontbreken hiertoe de gegevens.

De doelgroepgerelateerde vergelijking van het sociaal-cultureel werk laat zien dat gemeenten onderling fors kunnen verschillen in het bereik van de doelgroep, ofwel de deelname vanuit de doelgroep waarop de werksoort zich richt. Wel wordt duidelijk dat er relatief veel gebruik gemaakt wordt van het kinderen jongerenwerk en van het ouderenwerk. De diversiteit in bereik doet zich ook voor bij een vergelijking naar functie. Hieruit wordt duidelijk welke accenten in de werksoort gelegd worden. Vooral op de functies tiener- en jongerenwerk en volwassenenwerk doen zich tussen de twee vergeleken gemeenten grote verschillen voor.

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 Wmo-voorzieningen in kleinere gemeenten

Met de uitvoering van de Wmo is een groot aantal voorzieningen gemoeid. Deze zijn in bijna alle gemeenten beschikbaar. De aard van de voorzieningen varieert van recreatie en educatie tot ondersteuning en zorg. Afhankelijk van de aard ervan kunnen deze voorzieningen op verschillende plaatsen benut worden. Soms is dat in de buurt, bijvoorbeeld een computercursus in het buurthuis. Andere voorzieningen worden door de afnemer thuis gebruikt. Een sprekend voorbeeld hiervan is huishoudelijke hulp, maar ook kan het gaan om sommige vormen van informatie en advies, zoals preventieve huisbezoeken. In deze paragraaf trekken we per prestatieveld onze conclusies over de beschikbaarheid van de betreffende voorzieningen.

Wijk- en dorpsaccommodaties

Om voorzieningen in de directe woonomgeving aan te kunnen bieden, is adequate accommodatie vereist. Daarbij gaat het om wijk- en dorpscentra en om sportaccommodaties. De spreidingsgraad van beide soorten accommodaties verschilt per gemeente. Het is geen regel dat elke wijk of elk dorp over een eigen accommodatie beschikt. Tegelijk komt het voor dat de wijken in sommige gemeenten over meer dan één indooraccommodatie voor sportbeoefening beschikken. Dit wordt verklaard door het aantal gymnastieklokalen dat in die wijken verbonden is aan de daar gevestigde scholen. Outdooraccommodaties zijn minder dik gezaaid.

De accommodaties hebben geen eigen activiteitenaanbod; deze worden verzorgd door de plaatselijke welzijnsinstellingen en (sport)verenigingen die daarvoor ruimte huren in de betrokken accommodaties. Daarnaast bieden sommige accommodaties

onderdak aan andere voorzieningen zoals peuterspeelzalen of het ouderenwerk.

Ontmoeting, ontspanning en ontplooiing

In elke gemeente is een instelling voor sociaal-cultureel werk en samenlevingsopbouw actief. Met uitzondering van de gemeente Goes zijn deze instellingen uitsluitend werkzaam in de gemeente waar zij gevestigd zijn. Alleen de Stichting voor Maatschappelijk Werk en Welzijn Oosterschelderegio (SMWO) in Goes is behalve in deze gemeente ook in andere gemeenten in de Oosterschelderegio actief.

Het activiteitenaanbod van de betrokken welzijnsinstellingen is gevarieerd en wordt op verschillende plaatsen in de gemeente aangeboden, zowel in wijken als in dorpen. Dit aanbod bestaat uit groepsactiviteiten op het gebied van ontmoeting en recreatie, en vorming en educatie. Deze activiteiten worden echter zelden in alle wijken en dorpen in gelijke mate aangeboden. Daarnaast hebben de instellingen een functie in het geven van informatie en advies op het gebied van wonen, werk, sociale zekerheid, onderwijs en educatie, vrijetijdsbesteding en zorg-, hulp- en dienstverlening.

Kinderen en jeugdigen

Alle gemeenten beschikken over diverse voorzieningen voor de leeftijdsgroepen tot en met de jongvolwassenen. Deze variëren van opvoedingsondersteuning en informatie- en advieswerk voor jongeren tot peuterspeelzalen, kinder- en buitenschoolse opvang en jongerencentra.

Opvoedingsondersteuning is niet altijd in de eigen gemeente beschikbaar. Hetzelfde geldt voor de beschikbaarheid van een jeugd- en jongerenloket, waar jongeren voor informatie en advies over allerlei zaken terecht kunnen. Ook kunnen scholen en ouders een beroep doen op het in hun gemeente gevestigde schoolmaatschappelijk werk. In drie gemeenten is een instelling voor jeugdzorg gevestigd.

Elke gemeente beschikt over een of meerdere jongerencentra. Deze zijn stevast gevestigd in de centrumplaatsen, maar soms ook in dorpen. Dit laatste is in drie gemeenten het geval. Daarbij kunnen kinderen, tieners en jongeren deelnemen aan een grote

verscheidenheid aan activiteiten vanuit het plaatselijke kinder-, tiener- en jongerenwerk. Naast accommodatiegebonden jongerenwerk is er soms ook sprake van ambulante jongerenwerk.

Voorts telt elke gemeente een aantal accommodaties voor peuterspeelzalen, kinderopvang en buitenschoolse opvang. Deze zijn bijna altijd in de eigen wijk, en in iets mindere mate in het eigen dorp te benutten. Sommige wijken en dorpen beschikken over meer dan één peuterspeelzaal of vestiging voor kinderopvang.

Informatie, advies en cliëntondersteuning

Op het gebied van informatie, advies en cliëntondersteuning zijn in elke gemeente verschillende organisaties actief, verbonden aan eveneens verschillende doelgroepen. Zo kunnen bewoners die een beroep willen doen op Wmo-voorzieningen zich daarover laten voorlichten en adviseren bij het Gemeentelijk Zorgloket, maar ook bij het loket Zorg- en dienstverlening van het ouderenwerk. In Woerden en de Noordoostpolder wordt deze dienst ook op dorpsniveau aangeboden.

Wijksteunpunten, waar bewoners zich kunnen informeren en ondersteuning krijgen bij zaken die hun directe woonomgeving betreffen, zijn iets minder dik gezaaid. Weliswaar beschikt elke gemeente over meerdere van dergelijk informatiepunten, maar per gemeente is hun aanwezigheid tegelijk beperkt tot enkele wijken en dorpen.

Ondersteuning mantelzorgers en vrijwilligers

De gemeenten maken werk van de ondersteuningsplicht voor mantelzorgers en vrijwilligers. In elk van de vijf gemeenten kunnen mantelzorgers en vrijwilligers een beroep doen op een centraal gevestigde voorziening voor ondersteuning.

Bevorderen van deelname

Waar het gaat om het bevorderen van deelname door bijzondere groepen kan geconcludeerd worden dat elke gemeente beschikt over hiervoor benodigde voorzieningen. Niet zelden zijn ze bovendien beschikbaar op meerdere locaties. De gemeente Goes spant hier de kroon, zowel wat betreft de bereikbaarheid van ouderensoosens, met in elke wijk en elk dorp een ouderensoos, als

met negen locaties voor dagactiviteiten voor mensen met beperkingen.

Verlenen van individuele voorzieningen

Individuele voorzieningen worden ofwel benut in of rond de eigen woning, zoals huishoudelijke hulp en gemaksdiensten, ofwel ze zijn niet plaatsgebonden, zoals vervoersvoorzieningen. Met uitzondering van gemaksdiensten zijn alle voorzieningen die we hiertoe rekenen, beschikbaar. Opvallend is het relatief grote aantal thuiszorgorganisaties waar de gemeenten Goes en Harderwijk, en in iets minder mate de gemeente Woerden, contracten mee afsloten.

Maatschappelijke opvang, Openbare Geestelijke Gezondheids-Zorg en Ambulante Verslavingszorg

Ook voor de laatste drie prestatievelden - Maatschappelijke opvang, OGGZ en Verslavingszorg kunnen we concluderen dat de hierop betrekking hebbende voorzieningen in de meeste gemeenten aanwezig zijn. Uitzonderingen hierop vormen de gemeente Goes, waar maatschappelijke opvang ontbreekt en de gemeente Woerden, die het moet stellen zonder een voorziening voor verslavingszorg. Over vrouwenopvang - als bijzondere vorm van maatschappelijke opvang - zijn geen (adres)gegevens beschikbaar. Deze zijn voor de verkenning ook niet relevant omdat deze voorziening zelden opvang biedt aan vrouwen die woonachtig zijn in de gemeente van vestiging.

4.2 Vereisten voor een benchmark Wmo kleinere gemeenten

In de voorgaande hoofdstukken hebben we inzicht verschaft in de aanwezigheid en bereikbaarheid van Wmo-voorzieningen in kleinere gemeenten en in de gebruikscijfers van enkele voorzieningen op prestatieveld 1 en prestatieveld 6. De uitkomsten hiervan zijn echter niet volledig. Daarvoor ontbreken een aantal specifieke gegevens. Dit brengt ons bij de vraag welke gegevens benodigd zijn om tot een adequate en zinvolle vergelijking te kunnen komen. We onderscheiden drie categorieën.

Doelgroepgegevens

De eerste categorie betreft gegevens van de feitelijke doelgroep. In prestatieveld 1 gaat het hier vaak om alle bewoners of een deel daarvan van een wijk of dorp, bijvoorbeeld de categorie kinderen in de leeftijd 6 - 12 jaar. Deze gegevens zijn te halen uit de Gemeentelijke Basis Administratie. Minder eenvoudig is dat wanneer het gaat om specifieke doelgroepen, zoals mensen met lichamelijke, verstandelijke of psychische beperkingen. Cijfers hierover zijn vaak te verkrijgen via de gezondheidsmonitor van de GGD. Daarbij hoort wel de kanttekening dat het hier niet gaat om feitelijke cijfers, maar om enquêtes, en dat de monitoren van jaar tot jaar kunnen verschillen naar thema. Omdat voor onze vergelijking niet van alle gemeenten een monitor met de benodigde gegevens beschikbaar was, hebben we gekozen voor een tweede variant, namelijk een extrapolatie van landelijke gegevens over mensen met een beperking. Deze gegevens zijn verkrijgbaar via CBS-Statline (www.cbs.nl).

Gegevens over bereik en gebruik

Een tweede categorie bestaat uit gegevens over het bereik of gebruik van voorzieningen. Daarmee kan het gebruik bepaald worden in relatie tot de totale omvang van de doelgroep. Hierbij is medewerking van de betrokken instellingen vereist, waarbij tevens als eerste vereiste geldt dat de instelling een registratie bijhoudt van gebruikgegevens. Bovendien dienen deze gegevens te voldoen aan bepaalde criteria. Dit vereiste wordt belemmerd doordat instellingen vaak eigen registratiesystemen hanteren die leiden tot onderling niet of nauwelijks vergelijkbare gegevens. De ons verstrekte gegevens vertonen een grote variatie aan informatieve kwaliteit. Dit betekent dat de gegevens vaak nog een bewerking moeten ondergaan om ze geschikt te maken voor verwerking en analyse. In het voorbeeld over het gebruik naar agogische kernfunctie hield dit in dat er functies werden toegekend op basis van de beschrijving van de activiteiten. Maar het is vanzelfsprekend beter, want betrouwbaarder, wanneer de betrokken instantie zelf deze handeling verricht.

Schaalniveau

De derde categorie betreft een verdere verfijning van de te verstrekken gegevens, gericht op het gebruik op wijk- en dorpsniveau. Het gaat hier vooral om gegevens van het gebruik van voorzieningen die ook feitelijk op dit schaalniveau worden aangeboden. Die betreffen het gebruik van de verschillende accommodaties - wijk- en dorpscentra en sportvoorzieningen - de deelname aan activiteiten op het gebied van ontmoeting, ontplooiing en ontwikkeling, en om het gebruik van laagdrempelige diensten in de sfeer van informatie en advies. Maar voor de aansturing van het andere activiteiten- en zorgaanbod kan zo'n nadere verfijning relevant zijn voor voorzieningen die op gemeentelijke schaal worden aangeboden. Zo is bijvoorbeeld gebruik in kaart te brengen dat afwijkt van het gangbare beeld, zoals onderbenutting vanuit een bepaald dorp. Het hoeft geen betoog dat dit vereist dat de registratie van gebruiksgegevens zoveel mogelijk schaalgerelateerd is.

Gegevensverzameling

Er is dus behoefte aan een gestandaardiseerd instrument voor gegevensverzameling. Dit instrument bestaat uit drie vragenlijsten; per sector een vragenlijst.

De eerste sector betreft de wijk-, dorp- en sportaccommodaties. Uit de respons blijkt dat deze voorzieningen voornamelijk een faciliterende rol vervullen, welke bestaat uit het beschikbaar stellen van ruimte voor activiteiten van verenigingen en bewonersgroepen, zoals bijeenkomsten van een organisatie voor dorpsbelangen.

De tweede sector is die van instellingen waarvan het aanbod bestaat uit activiteiten binnen de kernfuncties ontmoeting en recreatie, vorming en educatie, informatie en advies en ondersteuning van bewoners(groepen): jongeren, volwassenen en ouderen. Deze sector is te onderscheiden in algemene voorzieningen zoals instellingen voor sociaal-cultureel werk en samenlevingsopbouw (prestatieveld 1) en specifieke voorzieningen zoals dagactiviteitscentra (prestatieveld 5).

De derde sector omvat de instellingen voor zorg en hulpverlening en cliëntondersteuning. Dit betreft een veelvoud aan

voorzieningen die ieder voor zich een of meerdere zorg- en hulpdiensten aanbieden op de prestatievelden 2 tot en met 9.

Het sectorgewijze onderscheid is nodig omdat anders de vragenlijst te complex voor gebruik wordt. Daarbij dient er met name voor de derde sector op gelet te worden dat de aangeleverde gegevens alleen betrekking hebben op de eigen gemeente. Verschillende instellingen hebben een regionale functie, wat betekent dat ze in meerdere gemeenten diensten verlenen. Uit de ons beschikbaar gestelde gegevens bleek dat de gegevens over gebruik vaak op bovengemeentelijk niveau gegenereerd worden. Daardoor zijn ze voor een intergemeentelijke vergelijking onbruikbaar.

Per sector/vragenlijst zijn de volgende gegevens nodig:

1. Accommodaties:

- naam en adresgegevens, naam en telefoonnummer/ e-mailadres contactpersoon;
- aard accommodatie (wijk/dorpscentrum, sportaccommodatie indoor/outdoor);
- gegevens over gebruikers:
 - verenigingen - aantal en soort
 - bewonersgroepen
 - professionele voorzieningen (bijv. welzijnsorganisaties, gezondheidsorganisaties, peuterspeelzaal, kinderopvang)
- bezettingsgraad in uren per week per m².

2. Sociaal-cultureel werk:

- naam en adresgegevens, naam en telefoonnummer/ e-mailadres contactpersoon;
- aard van de organisatie;
- per werksoort (kinder- en tienerwerk, jongerenwerk, volwassenenwerk, migrantenwerk, ouderenwerk) en daarbinnen per kernfunctie (ontmoeting en recreatie, vorming en educatie, informatie en advies, ondersteuning van groepen):
 - doelgroep
 - aantal gebruikers totaal (gesommeerd over alle betrokken activiteiten)
 - schaalniveau waarop het aanbod beschikbaar is
- klanttevredenheid

3. Zorg- en hulpverlening

- naam en adresgegevens, naam en telefoonnummer/e-mailadres contactpersoon;
- aard van de organisatie;
- per functie (dienst- of zorgverlening):
 - aard van de functie
 - doelgroep
 - aantal gebruikers
 - schaalniveau waarop functie aangeboden wordt
- klanttevredenheid

Naast deze gegevens kan een Wmo-benchmark voor kleinere gemeenten aan waarde winnen wanneer nog gegevens verzameld worden over het aantal fte's dat per voorziening of functie beschikbaar is, het aantal vrijwilligers, voor zover van toepassing, dat binnen de voorziening actief is en het beschikbare gemeentelijk budget per hoofd van de doelgroep.

Randvoorwaarden

De verkenning naar de wenselijkheid en mogelijkheden van een Wmo-benchmark voor kleinere gemeenten is verricht naar meerdere instanties of branches binnen het veld van zorg en welzijn. Daarin onderscheidt de benchmark zich van wat gangbaar is. In de regel vergelijkt een benchmark de prestaties van organisaties binnen één bepaalde branche. Voorbeelden zijn de benchmark thuiszorg en de benchmark Work-first. De eerste meet en vergelijkt de prestaties van thuiszorgorganisaties. De tweede meet en vergelijkt de resultaten van gemeentelijke inspanningen op het gebied van re-integratie en het voorkomen van uitkeringsafhankelijkheid. De brancheverscheidenheid die in de onderhavige benchmark aan de orde is, vereist een breed draagvlak onder de betrokken organisaties binnen de deelnemende gemeenten. Het is dus niet voldoende wanneer een gemeente bereid is deel te nemen aan de benchmark. Noodzakelijk is dat die bereidheid ook aanwezig is bij de organisaties met rollen en taken in de uitvoering van de Wmo. De motivatie voor deze bereidheid is gelegen in de mogelijkheid die deze organisaties met hun deelname verkrijgen om zich met hun prestaties te meten met zusterorganisaties in vergelijkbare

omstandigheden. Het verwerven van deze motivatie is een niet te onderschatten opdracht voor de gemeente in kwestie.

4.3 Kansen voor een benchmark Wmo kleinere gemeenten

De complexiteit van een benchmark voor Wmo-voorzieningen in kleinere gemeenten roept de vraag op in hoeverre een benchmark zoals die ons aanvankelijk in zijn volle breedte voor ogen stond, haalbaar is. De ervaringen met de gegevensverzameling leiden tot de conclusie dat een dergelijke ambitie vooralsnog te hoog gegrepen lijkt. Daartoe schieten de huidige manieren van het registreren van gebruikersgegevens tekort. Zoals we al aangaven, ontbreekt het aan een adequate standaard hiervoor.

Op de korte termijn gezien lijkt een benchmark over de aanwezigheid en bereikbaarheid van deze voorzieningen zeker goed mogelijk. De hiervoor benodigde informatie ligt meestal binnen handbereik en kan eenvoudig via een beveiligde website verzameld worden. Bovendien is de gemeente daarvoor niet afhankelijk van gegevensverstrekking door de betrokken instanties. Eventueel kan de benchmark gemoduleerd aangeboden worden. Dit houdt in dat een gemeente ervoor kan kiezen om op een of enkele onderdelen van de Wmo mee te doen, namelijk die onderdelen of prestatievelen die voor de betrokken gemeente relevant zijn.

Literatuur

Duijvenstein, P. (2007). *De sociale infrastructuur van de 40 krachtwijken in beeld. Quick Scan Welzijn, Sport, Cultuur, Onderwijs en Zorg*. Amsterdam: DSP-groep.

Brancherapport Z-org benchmarkonderzoek thuiszorg 2004. (2004). Utrecht: Price, Waterhouse and Coopers.

Lammerts, R., & Wonderen, R. van (2006). *Ouderen onder dak. Een onderzoek naar wonen, welzijn en zorg voor ouderen in kleine dorpen*. Den Haag: Ministerie van VROM.

Leede, J.J. de, & Ensink, E. (1993). *Leefbaarheid in landelijke gebieden, een kwestie van aandacht*. 's-Gravenhage: VNG.

Passage Memorie van Toelichting (TK 2004-2005, 30 131, nr. 3).

Sijtema, T.B. (2006). *Wet maatschappelijke ondersteuning*. Deventer: Kluwer.

Sol, E., Castonguay, J., Lindert, A. van, & Amstel, Y. van. (2007). *Work first werkt. Op weg naar evidence based-work first*. Utrecht: Divosa.

1 Bijlage: De gegevensverzameling

De gegevensverzameling vond plaats aan de hand van een deskresearch. Deze bestond uit een inventarisatie en analyse van aanwezige voorzieningen op basis van beschikbare informatie uit gemeentegidsen, jaarverslagen en eventueel ander relevante documentatie. Daarbij gingen we als volgt te werk.

Nadat de door ons benaderde gemeente medewerking hadden toegezegd, is eerst een inventarisatie van aanwezige voorzieningen opgesteld. Hiervoor is gebruik gemaakt van de (digitale) gemeentegidsen. Dit leverde per gemeente een overzicht op van beschikbare voorzieningen. De inventarisatie betrof de voorzieningen in de volgende categorieën:

- Bibliotheken
- Dagactiviteitencentra voor mensen met beperkingen
- Hulpverlening
- Sociaal-culturele centra/wijk- en buurtcentra
- Jeugd en jongeren
- Peuterspeelzalen
- Kinderopvang/Buitenschoolse opvang
- Ouderen
- Vrijwilligerswerk/Mantelzorg
- Sportaccommodaties

Omdat gemeenten in de regel jaarlijks een nieuwe gemeentegids uitbrengen was het niet ondenkbaar dat er zich mutaties hadden voorgedaan in de periode tussen de publicatie van de gemeentegids en de inventarisatie. Daarom hebben we vervolgens de betrokken gemeenten benaderd voor een check op juistheid en volledigheid. Na de instemming van de deelnemende gemeenten met de inventarisatie zijn alle op de lijst voorkomende instellingen aangeschreven met het verzoek om de benodigde informatie te leveren. Hiervoor is een format opgesteld dat door de betrokken

instellingen ingevuld kon worden met de gevraagde gegevens.

Gevraagd is naar:

- aard van de instelling;
- jaar waarop de verstrekte gegevens betrekking hebben;
- aangeboden diensten/activiteiten;
- schaalniveau waarop de diensten/activiteiten aangeboden worden, te onderscheiden in centraal gemeentelijk, wijk of dorp;
- totaal aantal gebruikers/deelnemers per dienst/activiteit;
- doelgroep van de aangeboden dienst/activiteit;
- waardering van de dienst/activiteit door gebruikers (klanttevredenheid).

De respons bleef ver achter bij de verwachtingen. Gemiddeld per gemeente heeft dertig procent van de benaderde instellingen het format ingevuld of ons op een andere wijze voorzien van de gevraagde informatie. Dat deden zij overigens veelal op uitgebreide en gedetailleerde wijze. Bovendien wisselde de wel verstrekte informatie sterk per gemeente. Het merendeel van de instellingen heeft echter niet gereageerd, ook niet na een herhaald verzoek. Sommige gaven te kennen niet mee te willen werken, omdat zij het belang ervan niet inzagen. Enkele andere wilden niet meewerken vanwege tijdgebrek, ook niet na het bieden van meer tijd voor het verzamelen en verstrekken van de gevraagde gegevens. Wel waren we in staat om op andere wijze, zoals via websites van de betrokken instellingen, gegevens te achterhalen over het schaalniveau waarop de diensten of activiteiten aangeboden worden.

2 Bijlage: Tabellen

Prestatieveld 1: Leefbaarheid en sociale samenhang

	Goes		Woerden		Harderwijk		Noordoostpolder		Smallerland	
	aantal centrum-plaats	aantal naar dorpen	aantal centrum-plaats	aantal naar dorpen	aantal centrum-plaats	aantal naar dorpen	aantal centrum-plaats	aantal naar dorpen	aantal centrum-plaats	aantal naar dorpen
Wijk-/dorpsaccommodaties	4/5	6/6	4/3	1/3	5/12	1/1	4/6	8/10	6/6	6/13
Sportaccommodaties										
Indoor	6/5	2/6	7/3	3/3	8/12		8/6	10/10	11/6	6/13
Outdoor	1/5	4/6	1/3	1/3	3/12	1/1	2/6	9/10	5/6	7/13
SKW Volwassenen- werk/Migrantenwerk										
ontmoeting en recreatie	div. locaties		div. locaties		div. locaties		div. locaties		div. locaties	
vorming en educatie	div. locaties		div. locaties		div. locaties		div. locaties		div. locaties	
informatie en advies	div. locaties		div. locaties		div. locaties		div. locaties		div. locaties	

	Goes		Woerden		Harderwijk		Noordoostpolder		Smallingerland	
	aantal centrum-plaats	aantal naar dorpen	aantal centrum-plaats	aantal naar dorpen	aantal centrum-plaats	aantal naar dorpen	aantal centrum-plaats	aantal naar dorpen	aantal centrum-plaats	aantal naar dorpen
SKW Jongerenwerk										
ontmoeting en recreatie	div. locaties		div. locaties		div. locaties		div. locaties		div. locaties	
vorming en educatie	div. locaties		div. locaties		div. locaties		div. locaties		div. locaties	
informatie en advies	div. locaties		div. locaties		div. locaties		div. locaties		div. locaties	
SKW Kinderen/tienerwerk										
ontmoeting en recreatie	div. locaties		div. locaties		div. locaties		div. locaties		div. locaties	
vorming en educatie	div. locaties		div. locaties		div. locaties		div. locaties		div. locaties	
SKW Ouderenwerk										
ontmoeting en recreatie	div. locaties		div. locaties		div. locaties		div. locaties		div. locaties	
vorming en educatie	div. locaties		div. locaties		div. locaties		div. locaties		div. locaties	
informatie en advies	•		•	3/3	•		•	10/10	•	
OBW Bewonersondersteuning										
voorlichting en advisering	•		•		•		•		•	
belangenbehartiging en ondersteuning	•		•		•		•		•	

Prestatieveld 2: Jeugd

	Goes		Woerden		Harderwijk		Noordoostpolder		Smallingerland	
	aantal centrum-plaats	aantal naar dorpen	aantal centrum-plaats	aantal naar dorpen	aantal centrum-plaats	aantal naar dorpen	aantal centrum-plaats	aantal naar dorpen	aantal centrum-plaats	aantal naar dorpen
Opvoedingsondersteuning		•				•		•		•
Jeugd-/jongerenloket		•		•				•		•
Jeugdzorg		•				•		•		
Jongerencentra/jeugdsoos	1/5	1/6 (Kloethinge)	4/3		1/12		3/6	2/10	1/6	1/13 (Oudega)
Jeugdjongerenwerk	div. locaties		div. locaties		div. locaties		div. locaties		div. locaties	
Kinder/tienerwerk	div. locaties		div. locaties		div. locaties		div. locaties		div. locaties	
Peuterspeelzalen	4/5	6/6	9/3	3/3	12/12		6/6	10/10	9/6	6/13
Kinderopvang	5/5	2/6	4/3	2/3	5/12		3/6	5/10 (w.v. 2 in Marknesse)	7/6	
Buitenschoolse opvang	3/5	2/6	8/3	2/3 (Harmelen)	3/12		3/6	5/10 (w.v. 2 in Marknesse)	5/6	
Schoolmaatschappelijk werk		•		•		•		•		•
Speel-o-theek		•	1	1 (Harmelen)		•				
Speeltuinwerk				2/3	1				3	

Prestatieveld 3: Informatie, advies en cliëntondersteuning

	Goes		Woerden		Harderwijk		Noordoostpolder		Smallingerland	
	aantal centrum-plaats	aantal naar dorpen	aantal centrum-plaats	aantal naar dorpen	aantal centrum-plaats	aantal naar dorpen	aantal centrum-plaats	aantal naar dorpen	aantal centrum-plaats	aantal naar dorpen
Bibliotheek	•		•	3/3	•		•		•	
Zorgloket/Wmo-loket	•		•		•		•		•	
Loket Zorg en dienstverlening (SWO)	•		1/3	3/3	2/12		1/6	10/10	•	
Algemeen Maatschappelijk Werk	•		•		•		•		•	
Preventief huisbezoek 55+					• (75+)				•	
Wijksteunpunten	3/5		1/3	3/3	2/12		2/10		3/6	1/13
MEE/mensen met een beperking	•				•				•	

Prestatieveld 4: Ondersteunen Mantelzorgers en vrijwilligers

	Goes		Woerden		Harderwijk		Noordoostpolder		Smallingerland	
	aantal centrum-plaats	aantal naar dorpen	aantal centrum-plaats	aantal naar dorpen	aantal centrum-plaats	aantal naar dorpen	aantal centrum-plaats	aantal naar dorpen	aantal centrum-plaats	aantal naar dorpen
Steunpunt mantelzorg	•		•		•		•		•	
Steunpunt vrijwilligers/Vrijwilligerscentrale	•		•		•		•		•	

Prestatieveld 5: Bevorderen deelname

	Goes		Woerden		Harderwijk		Noordoostpolder		Smallingerland	
	aantal centrum-plaats	aantal naar dorpen	aantal centrum-plaats	aantal naar dorpen	aantal centrum-plaats	aantal naar dorpen	aantal centrum-plaats	aantal naar dorpen	aantal centrum-plaats	aantal naar dorpen
Ouderensoosen	6/5	6/6	1/3				6/10		3/6	6/13 w.v. 2 in Oudega
Activiteitencentra/ dagbesteding ouderen	div. locaties		div. locaties		div. locaties		div. locaties		div. locaties	
Activiteitencentra/dag- besteding gehandicapten	9 locaties		1 locatie		3 locaties		4 locaties		1 locatie	

Prestatieveld 6: Verlenen individuele voorzieningen

	Goes	Woerden	Harderwijk	Noordoostpolder	Smallingerland
Maaltijdvoorziening	•	•	•	•	•
Vervoersvoorzieningen specifieke doelgroepen	•	•	•	•	•
Alarmering specifieke doelgroepen		•	•	•	
Klus- en gemaksdien- sten/cursusactiviteiten	•	•		•	•
Thuiszorg/huishoudelijke hulp (aantal gecontracteerde organisaties in 2007)	14	9	13	4	3

Prestatieveld 7 - 9: Maatschappelijke opvang, Openbare Geestelijke GezondheidsZorg en Ambulante Verslavingszorg

	Goes	Woerden	Harderwijk	Noordoostpolder	Smallingerland
Maatschappelijke opvang		•	•	•	•
Vrouwenopvang					
Voorziening voor OGGZ	•	•	•	•	•
Voorziening ambulante verslavingszorg	•		•	•	•

Colofon

opdrachtgever/financier	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
auteurs	Drs. R. Lammerts Dr. F. de Meere
omslag uitgave	Grafitall, Valkenswaard Verwey-Jonker Instituut Kromme Nieuwegracht 6 3512 HG Utrecht telefoon 030-2300799 telefax 030-2300683 e-mail secr@verwey-jonker.nl website www.verwey-jonker.nl

De publicatie

De publicatie kan gedownload en/of besteld worden via onze website:
<http://www.verwey-jonker.nl>.

Behalve via deze site kunt u producten bestellen door te mailen naar verwey-jonker@adrepak.nl of faxen naar 070-359 07 01, onder vermelding van de titel van de publicatie, uw naam, factuuradres en afleveradres.

978-90-5830-261-8

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2008

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut. Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute. Partial reproduction is allowed, on condition that the source is mentioned

